

ЧЕР АЖЫЛЫНЫҢ СИСТЕМАЗЫН САЙЗЫРАҢГАЙЖЫДАР

Республиканың көдээ ажил-агыйынын сөөлгү чылдарда продукция бүдүреринин чүгө темпизин аякка, харын-даа нийти хемчээли база куудулап турар апарган. Чижээ, төскү беш чылдыгына ден-нээр, онгу беш чылда продукциянын бүгү-ле кол-кол хөдөөлөрүн (дүктү санавакка) бүдүрери

эвээжөөн. Оон түннелинде, нийти продукциянын өртөк-үнези 1971—1975 чылдарын нийти продукциянын өртөөнүн чүгө 90 хуузу болган. Оон чылдагыны чүдө? Ол айтырыгга харын бо чүүлде бердинген.

Сөөлгү чылдарын күштүг жандашкыны-биле чергелештирген тургустунга таарымча чок байдал көдээ ажил-агыйын интенсификацияныч* улаанышкынынын болгаш үч чылдарын айы-биле чогуур үезинде ажылдап кылган, өртөмгө үндөшкөнгө сүмөлөрдүн чогу-биле тайылбыр-ааттынар. Иччангаш түрттүг өскө районнарнын чер ажылы чорударынын системазын үк черини онзагай байдаларын база чогуу дуржулгазын барымдаалайын, чогадыкчы өвөс бау-биле ажыгаан турган. 50 чылдарда тарылга шөлү кылдыр шилгээлди алган черлер баштайгы удаагында өкчү дүжүтү берип, область гектардын онумма-биле 11 центнер ажыг тарааны ап турган. Оон соонда таралын дүжүт куудулап агаалы: чегин беш чылда гектардын 8,6 центнер, төскү беш чылда — 7,6 центнер, онгу беш чылда — 4,9 центнер апарган.

Чоруткан шилгээлдерин түннелдеринден алырга, республиканың хөдөөнүн чыгарар үнүш-дүжүтүр чоруу асгы үеде Красноярск крайыныкыдан ийи катан чыкса болуу турар. Өлүмшүлүг өвөс болган учурунда, дакка дегем шөлдерин тараалары болгаш чангыс чылдыг ситгенири үч-мөйи турар.

Сөөлгү чылдарын дүргүзүндө фосфору эвөөш тараа шөлдерин 11 хуу, калий эвөөш черлер — 20 хуу көвүдүзүн агрохимиктиг шилгээлде көргүскөн. Чарын чыл дүргүзүндө ириинд кара хөрүндө 4—5 хуу, сарыг хөрүндө 1,5—2,0 хуу кызырлыган. Иччангаш Тывага чер ажылынын кол айтырыгынын бирөөн болза, хөрүнүнү хат алырчылаа камгалаары, оон чайгаар бүткөн үнүш-дүжүтүр чорун катан тургузары база камгалаары болур.

Республиканың агаар-бойдуу калачаал, Иччаа-даа суг курларылар уагу болганда, көдээ ажил-агыйын тургустунун ичинде сугула фактору сугтарылга болур. Бистин сохкооттарында сугаттыг черлер 61,3 мун га, а оон ичинде тарылга шөлү — 41,2 мун га. Чер ажылынын продукциянын чүгө 16—18 хууун ол черлерден бүдүрүп турар. Ол дөргө чегенчиг бичиндир.

Мал чемени бүдүреринин хөгжүдөзүнүн амгы деннелин анализир көргө, белеткен турар чеменин хемчээл-даа, оларын ийири-даа мал ажылынын херектеринин хандырабын турар. Чайгаар бүткөн ситгени шөлдерин боу-чогуру-биле ажаалайын база оларын система чок ажылдап турар учурунда, үнчег ситгенирин ботаниктиг составы болган чөм болуу ийири дорайтап турар.

Көдээ ажил-агый култураларынын үезин ажылы совхозтарда ам-даа өкчү тургустунда, органиктиг болган минералдыг чөмүшчилдигелерин эвөөштин төп, оларын ажыктыг өвөс ажаалап турар. Калпалат салымшкынар-дык көдөүл туралда, күш-ажылынын фонд-биле хандыратыны ам-даа чегес, материал-техниктиг база шөлүгү хөгжүвөө, күш-ажылынын механикастайыны деннели болган оон бүдүрүчүлүгү куу болуп артышкан. Ол бүгү чүдүлөр көдээ ажил-агый култураларынын дүжүтүнүн база малдарын продукциялууну чыгыс, бүдүрүп турар продукциянын бөтү-үнезинин дар, анаа күш-ажыл чарыгалды уагу, а минерал-биле көдээ ажил-агый бүдүрүлгөзүнүн карылгалыг болурун-га чедирип турар.

Бүдүрүлгөзүн бөтүт түннелдеринде, аял-чөмчөм өкчү-ла продукцияларга республиканың херектеринин болган оларын күртөгө садарынын хемчээлдерин саяал көргө, мал ажылынын чөмөш-биле хандыратыны үндөшкөн, республиканың сохкооттарына чер ажылынын системазын дараазында улаанышкыны-биле сайзыраңгайжылар өртөжөк чүгүл дөргөн өртөөнүн чөмүшкенири болган муракчы дүрүлгө көргүзүп турар.

ТАРЫЛГА ШӨЛҮН АЖЫГЛААРЫНЫҢ СИСТЕМАЗЫ

Ажыл-агый бүдүрүлгө тарылга шөлдерин зоналар аайы-биле таарымча тургузарын тодартып, хөрүлүк-климат байдалында дүжүтүр хөрүнүнү хат алырчылаа камгалаарын база маддизаттыг дүжүтүр алыр хандырабын тарылга шөлүнүн структуралыг шилгээлди алыр өртөжөк чүгүл. Оон ботандылар төлөөдө, курга болган анаа хөрү зоналарында чер ажылынын калбаа 30 болган 50 метр диликтелген системазын бүтүрүлгө шилгээл чөгүтүр. Курга хөрү зоналыгы тарылга шөлү ажылаарынын структуралыгына 50 хуу, чайын андарган чер база 50 хуу чаштыгар чер херес. Оон 25 хууу мал чемени, 25 хууу тараа културалар боуу ужурау. Иччаага анаа хөрү зоналыгы чайын андарган черлер 33 хуу, тараалар — 33 хуу, чайын чажар мал чөм културалар — 34 хуу боуу. Арга-ыштыг хөрү зоналыгы тарылга шөлүнүн 20—25 хууу чайын андарган черлер боуу дөрт-беш шөлүгү тарылга ээлчештирилген шилгээлчөм, көдээ ажил-агый култураларын тарын өртөөнүн хөрүн камгалаар технологиянын ажылаар болза чөгүтүр.

Республиканың пилитизин-биле, мелiorация фондунун кинриштер, чер ажылынын системазына 347 мун гектар шөлүгү шилгээлчөм турар ужурау. Республиканың сугат чок тарылга шөлдерин ажылаарынын структуралыг мынчалык болур: тараалар — 160 мун гектар (42,3 хуу), мал чемени — 99,3 мун гектар (26,2 хуу), андарган чер 119,4 мун гектар (31,5 хуу). Эне дүжүтүр болган каанга белең алырчылаа култураларын шөлүн калбартып, оларын шилгээлчөм алырчылаа тарааларын сөрттарын ажыл-агый бүдүрүлгө тарааларын өртөжөк чүгүл.

ТАРЫЛГА ЭЭЛЧЕШТИРИЛГЕЗИ

Зоналарын онзагай хөрүн-климат байдаларын, хөрүнүнү хат алырчылаа камгалаарынын өртөжөк чүгүлчөм, үнчег ажылынын өртөөнүн продукциянын бүдүреринин хемчээлин барымдаалап көргөш, сугат чок черлерге зоналар

аайы-биле тарылга ээлчештирилгелеринин дараазында схемаларын сүмөлөп боуу.

КУРГАГ ХӨВҮ ЗОНАЗЫНГА — диликтелер кылдыр үс-күлөө, хөрүн камгалаар ийи шөлүгү тарылга ээлчештирилгелери: чайын андарган чер, кымыл-тас, чайын андарган чер, озуруглар аразын болбаазырадыр културалар (кырыл-латкан), чайын андарган чер, мал чөм тараалар; чайын андарган чер, чангыс чылдыг ситгенир.

АНАА ХӨВҮ ЗОНАЗЫНГА — диликтелер кылдыр үс-күлөө, хөрүн камгалаарын үш шөлүгү тарылга ээлчештирилгелери: чайын андарган чер, кымыл-тас, кымыл-тас; чайын андарган чер, кымыл-тас, озуруглар аразын болбаазырадыр културалар; чайын андарган чер, озуруглар аразын болбаазырадыр културалар, мал чөм кылдыр тараалар; азы кымыл-тас; чайын андарган чер, озуруглар аразын болбаазырадыр културалар, чангыс чылдыг ситгенир; чайын андарган чер, кымыл-тас, мал чөм кылдыр тараалар.

АРГА-ЫШТЫГ ХӨВҮ ЗОНАЗЫНГА — тараа хөрүнүн андарган болбаазырадыр дөрт-беш шөлүгү тарылга ээлчештирилгелери: чайын андарган чер, кымыл-тас, озуруглар аразын болбаазырадыр културалар, кымыл-тас, мал чөм тараалар; чайын андарган чер, кымыл-тас, кымыл-тас, озуруглар аразын болбаазырадыр културалар, мал чөм тараалар; чангыс чылдыг ситгенир; чайын андарган чер, кымыл-тас, чангыс чылдыг ситгенир, кымыл-тас; чайын андарган чер, кымыл-тас, озуруглар аразын болбаазырадыр културалар; мал чөм тараалар; чайын андарган чер, кымыл-тас, мал чөм тараалар, чангыс чылдыг ситгенир, кымыл-тас; чайын андарган чер, кымыл-тас, озуруглар аразын болбаазырадыр културалар, кымыл-тас.

ХӨВҮ АЖЫЛДАРЫНЫҢ КОЛ ХЕВИРЛЕРИ

Хөрүлгө өлүмшүлүг чымылдары-биле болган хөдөө арттары-биле хар суун черге ситгенир өртөжөк чүгүл. Оон ботандылары-биле ийленчө 0,5-тен 7 градус ажылап турар тараа шөлдеринде февраль-мартта харын немдизти дөргө дүжүт, ийленчө 3 градус черлерге тракторун өртөөнүн аразы 10—15 метр, а 3 градус ажын турар черлерге — 5 метр кылдыр чалдай тыртар.

ШЫҢ БЫЗЫРАҢ чайын андарган участкаларга чүгө БИГ-3 (БИГ-3А) илир-биле өкчү кыска хууулаа чорудар ужурау. Арай ээлиниелеч болган ээлини хөрүнүгө ол ажылыг шүтү чорутулаа чөгүтүр. «БИГ-3А» дээр ийири-ни болган калпак дискаралыг үдүрүлгөзүнүн шүтү ажылап болза, чүгө дөргө ол хөрүнүнү чүгө хөмүл, дөвүнүлүлүлүр өвөс, а харын дүргө кургаачал болуур.

Часык кол болбаазырадыр эрозияга үдүр КИП-250, КИП-3,8, (КИП-9), КИП-5 болган КИП-2,2 дээр култиваторларга мала-ла өртөп бистиг катоктар кошкан, чорудар херек. Чик хөрүнүн болбаазырадыр 14—16 см-ден ханылаас ужурау.

ХӨРҮННҮ ЧАШТЫРЫЛГА МУРНУНДА БОЛБААЗЫРАДЫРЫН оон мурнунда анаа калдыг културалары тараанында хамаралга чокка, бүгү участкаларга албан чорудар. Оон өртөп бистиг катоктар кошкан КИП-3,8, КИП-5 азы КИП-9 култиватор-биле 12 см. ханы үсүлүр. Чаштырылга мурнунда хөрүнүн болбаазырадыр чөртү шөлдерге бок үнүштерин көвүдүрүлгө база дүжүтүн дык куудуларын-га чедирер. Бо ажылыг сугат чок болган сугаттар-даа черлерге бир дөмөй чорудар.

ЧАШТЫРАРЫНЫҢ ХУУСАЛАРЫН чажар културалар болган агаар-бойдуу тургустунга байдалын барымдаалаа, практиктиг дүрүлгөни база хөй чылдарда хайгааралары ажылаарынын, түс-түс мал бүдүрүлгө өлүмшүлүг култураларын көрүп турган, тодартылар өртөжөк чүгүл.

Чик составыг хөрүнүн үезинин орай хуулаалары — майын ийири чартында чаштырага, дүжүт бөмк болуу турар дөргөн республиканың күртөөнүн участкаларынын мөдөөлери херекчел турар. Иччангаш курга болган анаа хөрү зоналарында чаштырылганы майын баштайгы өкчү-нүшүн өртө чорутулаа чөгүтүр. Арга-ыштыг зонага тарааларын чаштырылганын ээлен өртө чорудар болган майын 25-тен сохкооттардан дөвөр ужурау.

ҮРЕЗИННИҢ ЧАЖАР НОРМАЛАРЫН. Илангыя тараа култураларынын, республикада доктааткан рекомендацияга дүжүтүр, сохкооттарын хөй ирүзү эвөөлөр тараалыг чарыгы көрү чүгүл.

Чаштыгар үдө үезинин хөмдүреринин ханызын барымдаалаар көмүчү чүгүл. Үезин хөрүнүн өкчү калымына: чик хөрүнүгө — 10—12 см, өскө черлерге 8—10 см. ханы чылдар ужурау. Чер болганда чаштырылганы чүгө СС-2,1 (СС-2,1М) сөккалар-биле чорутуа чөгүтүр.

Хөй чылдыг болган чангыс чылдыг бок үнүштер ээлчештирилген шөлдерге мал чөм култураларын (ранцы, мотары, сулан ситгени) тарыларын өртөжөк чүгүл. Чаштырылга мурнунда КИП-5, КИП-9, КИП-3,8 култиваторлар-биле ханы 10—12 см кылдыр болбаазырадыр, таптай бастыргаш, оларын СС-2,1 (СС-2,1М) сөккалар-биле чаштыгар ужурау. Растения чаштырылганын мөдөөлүн ийири чартында-ла чорутуу болур.

МИНЕРАЛДЫГ ЧӨМҮШЧИЛДГЕЛЕРНИ чаштырылга-биле калы гектарга 100 килограммын төгө херек. Хөй чылдыг ситгенир болган көк-тарага немдөдө чөмөгүлгө кылдырылган анында, минералдыг чөмүшчилдгелерин анаа-ла тараа чаштыгар аргалан бүтүрүлгө олбалаары өртөжөк чүгүл.

КУРУТУРАГ ЧЕРНИ БОЛБААЗЫРАДЫРЫН КИП-9, КИП-5, КИП-3,8 култиваторлар-биле кылдыр чорудар херек. Курга болган анаа хөрү зоналарында баштайгы болбаазырадыр калында диликтелерге тараалар үнчег, лаваларын бергенде, 10—12 сантиметр ханы чорудар. Оон соонда болбаазырадыр калында чөртү 16—18 сантиметр кылдыр ханылаан чорудар.

Бо чылдагы сугаттыг чер

КУСКУ КОЛ БОЛБААЗЫРАДЫЛГАНЫ бүгү-ле хөрүн-климат зоналарында култиватор-плоскорезтер-биле 16—18 сантиметр ханы чорудар. Арай болган чангыс чылдыг ситгенир тарылар черлерин БИГ-3, (БИГ-3А) илирлер-биле ханы 8—10 сантиметр кылдыр кылдыр үдүрүлгө.

ОРГАНИКТИГ ЧӨМҮШЧИЛДГЕЛЕРНИ бирги ээлчеге картофель, погалаар болган сөдө културалары тарылар сугаттыг черлерге төгөр, оон соонда чайын болган күзүн андар черлерин болбаазырадыр мурнунда, өртөм черлерини рекомендацияларга айткан хемчээлдерин баулар төгөр.

МЕЛИОРАЦИЯ ФОНДУНЧЕ ШИЛЧИДЕР ТАРЫЛГА ШӨЛҮНГӨ калбаа 30 метр диликтелерин тырттынар. Илангыя диликтелер култиватор-плоскорез-биле 10—12 сантиметр ханы болбаазырадыр. Чайгы үдө анаа чангыс чылдыг азы хөй чылдыг ситгенирин тарылар. Бир өвөс, 1982 чылда тараа диликтелерин ситгени дараазында чылдарда өкчү үнүш чыгар болза, кичан калында диликтелерге кылдыр үдүрүлгөни чөртөөш, анаа ситгени тарып боуу.

СУГГАТТЫГ ЧЕРЛЕРНИ АЖЫГЛААРЫН ҮНДЕЗИНИ-БИЛЕ ЭКИЖИДЕР

Суг-биле хандыраары болган калбарты алыр сугат техниказын («Фрегат», «Кубань» болган өскө-даа) ажылаар дөш, сугаттыг черлерин чарыг кылдырын ботандыраар өртөжөк чүгүл. Уагу-Хем, Хемчик, Тес-Хем хеменирин суг курларыларын ажылаар уагу-дүжүт сугтарылга системазын төлөвүлгөни база тудырыгча өртөп кирер.

Бар болуп турар сугаттыг тарылга шөлүн мынчаар ажылаары өртөжөк чүгүл: 4,3 мун гектарга картофель болган погалаар, 5 мун гектарга — хөй чылдыг ситгенир үрезинерин, а аркан шөлүн 2 мун гектарга — дакка-чөмүш-төп, 21,2 мун гектарга — хөй чылдыг ситгенир, 5 мун гектарга — сөдө култураларын тарып, өстүрө.

ЧЕТЧИР ХЕМЧӨӨЛДИГ ҮРЕЗИННЕР-БИЛЕ ХАНДЫРТЫНАР

Республиканың сохкооттарына чыл бүдүлгө 32—35 мун тонна тараа, чангыс чылдыг ситгенирин — 2,1 мун тонна база хөй чылдыг ситгенирин — 1,4 мун тонна үрезини бүдүрери негеттинип турар. Үрезин бүдүрерин тускай-латтыган үрезин ажыл-агыйларына (он бир сохкоот) чөмүлөөш, оларын түгү бүдүлгө тараа култураларынын үрезини аргалан-кургалар комплекстерин болган ситгенир үрезинерин аштан арылаар 4—5 хире КС-0,5 комплекстерин тудар болза чогуур. Иччангаш үрезин ажылынын каттыжышкынын тургузар дугайында айтырыгын шиктирлээр негеттинип турар.

ЭРОЗИЯГА УДУР МАШИНАЛАРНЫ БҮГҮ ТАРЫЛГА ШӨЛҮНГӨ АЖЫГЛААР

Оон ботандылар төлөөдө, четпейн турар техника-биле болган бирги ээлчеге-калбарты алыр КИП-9,0, КИП-5,0, а ол ышкан, КИП-3,8 база КИП-2,2 култиваторлар-биле, темендеч бистиг БИГ-3А илирлер-биле болган тараа чаштыгар СС-2,1М сөккалар-биле сохкооттарын хандыраары өртөжөк чүгүл.

МАЛ ЧӨМ БҮДҮРЕРИНИҢ АЙТЫРЫН ШИИТПИРЛЭЭР

Оон чөм алырда, дараазында хемчегерин ботандылар — хамыктын мурнунда тарылга шөлүнчө мал чөм култураларын дүжүтүп бедир. Оларын өкчө дүжүтүрүн тарып өстүрө, 1985 чылга чедир мал чөм културалар тарылга шөлүнүн структуралыгына 40—42 хууу ээлчөп турарын чедир алыр.

Белок айтырыгын шиктирлээр-биле сугаттыг черлерге элдерни тарылганын калбарты, чөкчө-тараа-сула болган бика-сула хөдөөлүлгө тарылга шөлүн 10—15 мун гектар чедир көвүдөдөр.

Өртө четчин үер погалаар чөм болуу көк-тараанын тарылга шөлүн 8—10 мун гектар чедир калбарты. Бүгү-ле сохкооттарга өдөр-белчирлерин ийи ажылаары база оларын, ситгени шөлдеринин ээлчештирилген органикастайы өртөжөк чүгүл. Чайгаар бүткөн ситгени шөлдерин 40 мун гектарын кыры үдүрүлгө экижидер, 20 мун гектарга минералдыг база органиктиг чөмүшчилдгелерин төгөр.

Республиканың бүгү сохкооттарына мал чөм бүдүрерин тускай алыр кылдыр анылаарын доозары өртөжөк чүгүл. Районнарда «Сугат» деп бүдүлгө каттыжышкынынын тургузар дугайында айтырыгын шиктирлээр.

Чер ажылынын системазын сайзыраңгайжыларын төлөвүлгөнгө улаанышкынынын ботандылар чорук хөрүнүнү хат алырчылаа хемчээл чөмүшкениг чорударынын, черлерин үнүш-дүжүтүрүн хөдөө арттарынын база бедирлерин, чөм баазын быжылаарынын болуулар арганын бөр. Оон түннелинде малдарын баш санын дык көвүдөдөр, продуктулуун бедир, мал ажылынын продукция-бүдүрерин жөүдөдөр арга бар алаар.

Г. ЛАРИОНОВ,
Тыва АССР-ниң көдээ ажил-агый министринин ора-лакчызы.

Б. БАРЫШНИКОВ,
Көдээ ажил-агыйның дуржулаа станциязынын чер ажылынын илдиизинин эргеленчиги.

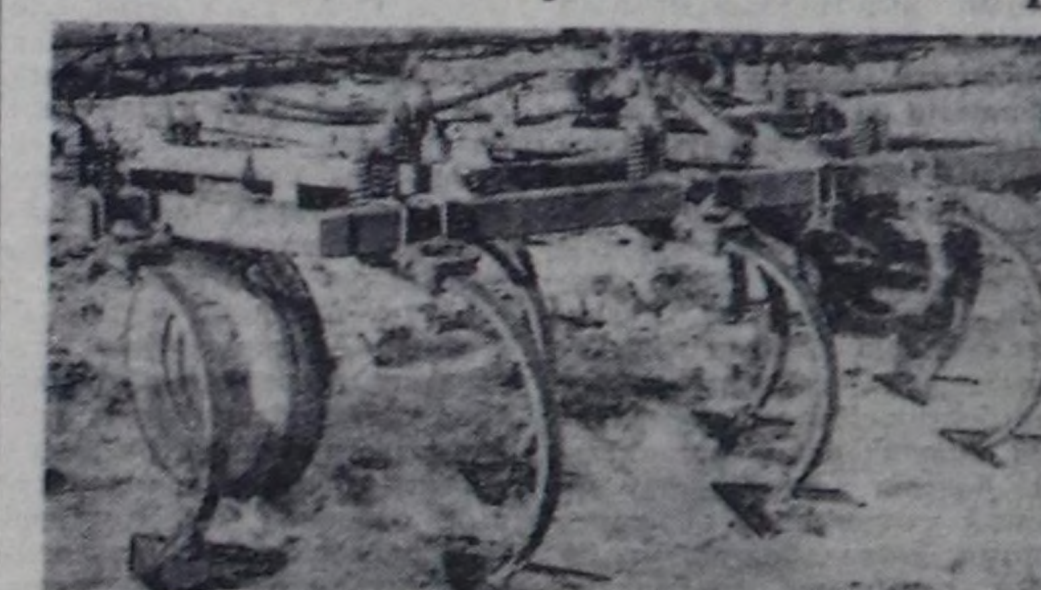
Ю. ПОЛУЯХ,
ВАСХНИЛ-диң Сибирь салбырының НАЭСШИ-зиниң Тыва секторунун удуруткучуу, экономика эртем-риниң кандидаты.

Шоптуланчак БИГ-3 илир

Оон хөрүнүн ол-ышкын өртө чашын баарларында, бок үнүштерин үрезинерин болган културалар үнүштерин дүшкөн чөмүш хөрүнүн ханылаарында, а ол ышкан хөрүнүнү хат эрозиязында камгалаары-биле тараа култураларын хөдөөлүн арттырып, черин кырып дескээлгө ажылаар.

КПЭ-3,8 култиватор

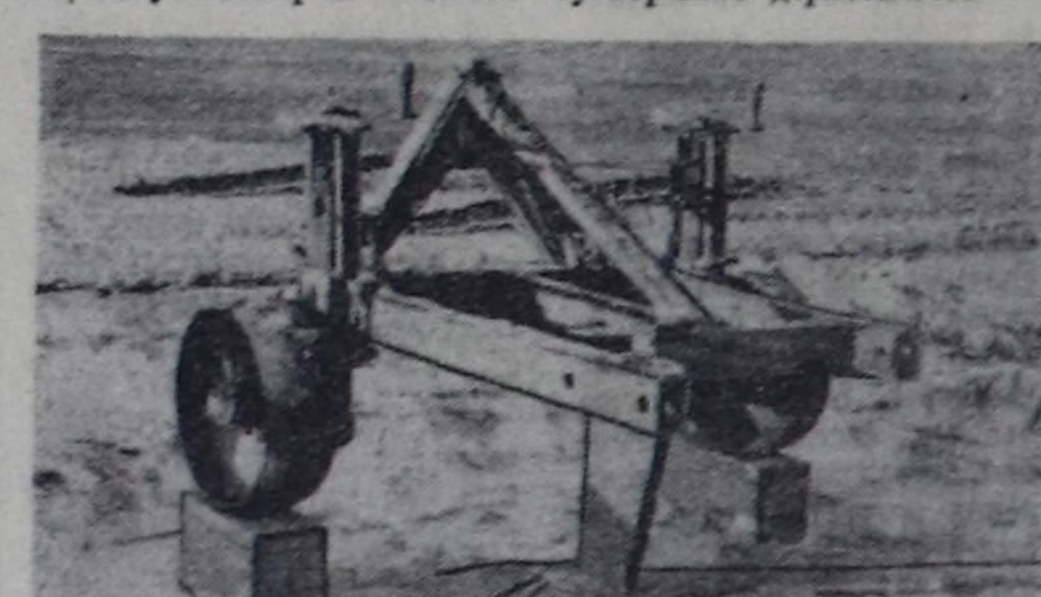

Оон күзүн хөрүнүн шиктирлээр, 10—16 см. ринга үнүш хөдөөлүн арттырып, тарылга мурнунда тараа хооралыг чайгы агыс-ла ону 7—16 см. ханы бол-ты култиваторына база болбаазырадырда ажылаар.

Хөрзүн эрозиязынга удур ажыглаар КПГ-250, КПГ-2-150, КПГ-2,2 култиваторлар

Оларын чазын чарамган черин ширин андарбайн болбаазырадырда болган 25—30 см. ханы үдүрүлгө ажылаар. Култиваторлар бир өртөп черин калбаа 250, 150 азы 110 см. хемчөө-диг, согу хөмүлгө бистиг

майыстарыг, КПГ-2,2 култиватор бир өртөп черин калбаа 110 см. ийи майыкты болган минералдыг чөмүшчилдгелерин 25 см. хандыр төгөр тускай херекс-биле база бункер-биле дериткен.

Часык хөрү ажылаар, түнү-даа мурнай сугат ажылы агаалар үе чөмүшкөн ора. Он бирги беш чылдын ийи чылда чер ажылында бөмкө чорударын чедир алыр дөш органикастыг ажылаар ам-даа хандыган чорудун түрү бол.

Н. МЫЗЫЛ ООЛ,
гидротехник,
Барын Хемчин район.

ЧҮГҮЛЕ СУГГАТ МАГАДЫЛААР

Сөөлгү чылдарын, илангыя 1981 чылдын чайгы камгалаары тараа болган мал чөм култураларын маддизаттыг дүжүтү чүгө сугаттан, сугун чөм ажылаарында хамаралар деп чүвени бадыткаан. Иччангаш «Шек-чөм» сохкоот чер ажылы чүгө сугатка үндөшкөн чорударын ажыктыг апарган.

Чер тургузуну, суг алыр курларыларын талаа-биле бо ажыл-агый өскө сохкооттарын илангыя. Барыктыг ижнерин сугтарылга системазын анылаа «Хемчик», «Барыс» сохкооттарын хандырып турар. Иччангаш чазын хөй күзүн ажылаар болган чарыг сугат үезинде суг калып болуу. Калып чылдарда Бондизин болган өскө-даа

черлерин кара сугларын сыггал, сугатка ажылаары бергендир. Иччангаш сугун элбек үезинде чөм ажылаар, чайын оон бар аргаларын тын тургал, сохкоот пилитизин-биле 1227 гектар черий сугтарын, күзүг дүжүтү ажаал ап келген. Биче-Тей салбыра 61,5 гектар сугаттыг шөл бар. Оон баала-ла багай өвөс дүжүтү ап турар.

Суг-Бажаа суг-бараан фер-

мазында хөй-биле ажылааттарын үнчег мал чөм — кукурузанын погалаарына 1978 чылда бир гектардан-на 172 центнери ажаал ап тур-

ган бис. Иччангаш оон дүжүтү чыл келген түзүм чымыл, 1979 чылда бир гектардан 144 центнер болуп, дараазында чымыл 90 центнер чедир куудулап. Өртөк чылда бир гектар шөлүн кукурузанын чүгө 87 центнер ногаан масаалын ажаал алган бис. Мөңө түннел: сугаттыг шөлүн беримчегин улааттыгар, сугун чөм ажылаар, оон курларынын элбегин дөш бүтүсүмүнүн, кандаларын сөрттөр, ижнерин системанын илангыя, чаа сугтарылга на-маларын тудар үе келген.

Бо чылдагы сугаттыг чер

сугтарылга системазынын өртөдөн хөй ажылаар чорудар ужурау. «Сугат» каттыжышкыны Биче-Тей салбырын сугаттыг черлерин, Барлык системазына хамаралар-тыр 3-5, 5-6, 3-13 кандаларын, 300 гектар шөлдерин бо чылдын бөдүнү балансында алдырн хөдөөн.

